

společné kandidatuře s Uníí svobody v roce 2002 atd.

V *šesté kapitole* je analyzována jedna z hlavních výzkumných otázek publikace – možný vliv historických faktorů na volební chování v postkomunistickém období. Přínosem kapitoly je analýza uniformity voličských vzorců, která dokládá zajímavý trend. Zatímco na počátku devadesátých let 20. století byla nalezena nezanebatelná souvislost mezi prostorovým rozložením podpory všech sledovaných stran (s výjimkou republikánů) a jejich prvorepublikovými předchůdkyněmi, pro konec sledovaného období již podobné konstatování neplatí. Celkově se potvrzuje nejvyšší stabilita voličské podpory lidovců, mírný pokles vidíme pouze v roce 2002, kdy strana kandidovala v koalici, ale překvapivě stabilně vysoké hodnoty (i když nižší než u lidovců) byly nalezeny i mezi podporou občanských a národních demokratů. Zde autoři předkládají několik možných interpretací stojících za, do značné míry shodnou, prostorovou podporou obou subjektů, čímž současně otevírají pole pro další výzkumy. Naproti tomu zcela opačné výsledky autoři dokladují u levicových stran. Jak u komunistů, tak u sociálních demokratů byla vyšší míra stability prostorových vzorců voličské podpory nalezena pouze v roce 1992. V následujících volbách hodnoty korelačních koeficientů klesají až k nule (nebo dokonce do záporných hodnot v roce 2006), což autoři vysvětlují jednak nárůstem a přeskupením sociálněprostorových nerovností v průběhu devadesátých let 20. století, kdy se výsledná nová mapa sociálněprostorových nerovností výrazně odlišuje od historické situace, a současně poválečnou výměnou obyvatelstva. Autoři přicházejí s hypotézou, že kontextový prvek Sudet na současné volební chování spíše nepůsobí a současné dopady dosídlování pohraničí a tímto způsobem vzniklé struktury obyvatelstva se ve volebním chování projevují spíše u důsledků některých charakteristik tamního obyvatelstva,

jako jsou nízká religiozita a relativně nízká míra vzdělanosti a kvalifikovanosti. I toto téma tak otevírá možnost dalšího výzkumu.

Kniha Tomáše Kosteckého a jeho kolegů je i přes výše zmíněné připomínky kvalitní publikací a lze ji doporučit zájemcům o problematiku volební geografie a analýzu prostorových vzorců politických orientací obyvatel a jejich proměn v čase. K tomu přispívá i srozumitelný jazyk, jímž je kniha napsána, a kvalitní technické zpracování publikace. Kniha současně může být v některých oblastech podnětnou inspirací pro další výzkum, protože otevírá mnohá výzkumná pole, na něž mohou další autoři navázat.

Pavel Maškarinec

Kiril Stanilov, Luděk Sýkora (eds.):
Confronting Suburbanization: Urban Decentralization in Postsocialist Central and Eastern Europe
Chichester, Wiley Blackwell 2014, 333 s.

Rok po vydání sborníku *Sub Urbs: krajina, sídla a lidé* (M. Ouředníček, P. Špačková, J. Novák (eds.)). Praha: Academia 2013) se objevuje další kniha zaměřená na fenomén suburbanizace v našem geografickém prostoru. Spolu s Kirilem Stanilovem tuto knihu editoval také Luděk Sýkora, zástupce konkurenčního tábora na poli českého sociálněgeografického výzkumu města. Přestože by se tak mohlo nabízet určité srovnání obou publikací, jedná se v mnoha parametrech o díla zcela odlišná a vedle sebe je lze klást pouze velmi nepřímě. Zatímco *Sub Urbs* se předmětně i vydavatelsky zaměřuje na české prostředí, *Confronting Suburbanization* zahrnuje celý prostor střední a východní Evropy. *Sub Urbs* přináší pestrou nabídku různých metodologických i paradigmatických přístupů ke zkoumání fenoménu, editoři *Confronting Suburbanization* naopak stanovují sevřený rámec,

do kterého jsou jednotlivé autorské příspěvky začleněny. Tyto rozdíly se značně promítají do vyznění obou knih a ve výsledku i do vyznění této recenze.

Confronting Suburbanization si klade za cíl „potýkat“ se s fenoménem suburbanizace přinejmenším na dvou úrovních. V první řadě chce rigorózně empiricky analyzovat jeho podobu a vývoj v posledních desetiletích, ve druhé řadě pak poskytovat oporu pro politická opatření nutná pro řešení problémů se suburbanizací spojených. Po úvodní editorské kapitole, zaměřené na obecné teoretické zarámování suburbanizačního procesu, přichází empirické jádro knihy, tvořené příspěvky od badatelů, povětšinou geografů, kteří se dlouhodobě věnují jednotlivým metropolím regionu střední a východní Evropy. Tyto kapitoly se tedy postupně věnují popisu suburbanizace v Budapešti, Lublani, Moskvě, Praze, Sofii, Tallinnu a Varšavě. Závěrečné dva příspěvky, opět od editorů, komparativně shrnují poznatky z jednotlivých případů a následně diskutují možné implikace pro formulaci politiky řešící problematické důsledky suburbanizace.

Sedm analyzovaných případů je v knize chápáno jako sedm případových studií, které jsou strukturovány společným editorským rámcem. Suburbanizaci tedy nahlíží z hlediska čtyř aspektů – vzorců vývoje, hnacích sil, důsledků/dopadů a její (politické) správy. Přes tento společný rámec lze konstatovat, že jednotlivé kapitoly vycházejí z poměrně různorodé empirické základny a využívají rozdílných způsobů argumentace a popisu situace daného města. Záměrem editorů je chápat je jako jednotlivé případové studie, které umožňují prohloubit poznání o suburbanizaci v post-socialistických zemích.

Tolik věcný popis obsahu recenzované publikace. V následující části se pokusím popsat několik problematických momentů, které zde spatřuji. Jakkoli to dosud není v českém kontextu pravidlem, jsem přesvědčen, že má-li v dnešní informačně za-

huštěné době mít recenze ještě nějaký smysl, nemělo by se jednat o prostou rekapitulaci obsahu, ale o kritickou diskuzi řečeného.

Metodologický koncept případových studií je velmi přínosný pro komplexní studium nejrůznějších fenoménů, pro jeho smysluplnost je ale klíčové teoretické vymezení role jednotlivých případů do studie zahrnutých. Omezená možnost generalizace kvůli malému počtu případů (s. 276) není problémem, spíše zde chybí vymezení role, jakou jednotlivé případy v analýze sehrávají, tedy teoretické zdůvodnění, proč byly zařazeny a jak mohou popis suburbanizace rozvinout.

Výběr zkoumaného souboru měst v *Confronting Suburbanization* působí spíše dojmem značně pragmatického postupu – pod lupu se dostávají prostě a jednoduše hlavní města ze zemí obvykle řazených do střední a východní Evropy, a to bez ohledu na jejich velikost, kontext v sídelní struktuře země či další parametry. Navíc přítomná specifika jednotlivých případů jsou nanejvýše konstatována, spíše než že by je komparativní analýza využívala (např. posouzení důsledků nízké sociálněprostorové koncentrace polské populace v případě Varšavy či zcela odlišná kvalitativní úroveň moskevské oblasti). Místo toho, abychom mohli posoudit šíři působení suburbanizačních procesů například prostřednictvím srovnání situace u velkých hlavních a „nehlavních“ měst, tak se nám dostává interpretačně obtížné uchopitelného srovnání Lublaně a čtyřicetkrát větší Moskvy.

Samotná komparativní analýza se v knize objevuje ve dvou rovinách – editoři se jednak pokouší kvalitativně shrnout výstupy jednotlivých autorských kapitol, zároveň ale přicházejí s vlastní srovnávací kvantitativní analýzou vývoje zkoumaných měst z hlediska velikosti jádrového města a metropolitní oblasti v letech 1991 až 2011. První rovina srovnání působí značně netransparentním dojmem. Společná struktura jednotlivých případů-kapitol poskytu-

je pouze slabou spojnici pro přesvědčivé srovnání. Při čtení se totiž nelze ubránit otázkám, zda lokální specifika vyzdvihovaná jednotlivými autory – například nedostatečný rozvoj základní infrastruktury v Sofii (s. 179) – představují skutečné odlišnosti, nebo odráží selektivní autorský zájem o dané aspekty problematiky.

Druhá komparativní cesta využívá analýzu statistických údajů o populačním vývoji zkoumaných měst, zakládá se přitom na administrativním vymezení jádrového města a metropolitní oblasti. I když si autoři jsou vědomi metodologické problematičnosti tohoto postupu, nezdá se mi přijatelné tento postup akceptovat u takto ambiciózní práce. Omezené množství analyzovaných případů by si jistě zasloužilo detailní datový přístup, který by vycházel ze srovnatelného – tj. nikoli administrativního – vymezení zkoumaných jednotek.

Navíc i samotná prezentovaná analýza se nezdá zcela korektní. Charakterizovat zkoumaná města shrnující hodnotou aritmetických průměrů relativního nárůstu populace (s. 277) je problematické nejen kvůli značným velikostním rozdílům zkoumaných měst, ale i kvůli neadekvátnosti prostého součtu údajů o relativní změně. Jeden z hlavních závěrů komparace přichází s tvrzením o akceleraci, konkrétně zdvojnásobení, míry růstu suburbií v druhé dekádě sledovaného období (s. 289). Pohled na graf 9.3 (s. 279) ale ukazuje, že toto tvrzení je přinejmenším nadnesené a nejspíše se jedná o přehnanou generalizaci. Zatímco v Budapešti, Lublani či Sofii se zvýšil relativní populační nárůst suburbií o jednotky procentních bodů, dramatického nárůstu jsme svědky pouze v Praze a Tallinnu. Srovnáváním průměrných hodnot se přehlíží tyto podstatné rozdíly a do určité míry se tak přispívá k umělé konstrukci postsocialistického města jako specifického urbánního typu.

Tendence přehlížet nebo neakcentovat odlišnosti má své kořeny v teoretickém konceptu postsocialistického města, který

interpretačně vede k přílišnému zdůraznění společných rysů jednotlivých případů. Na riziko tohoto konceptu bylo již mnohokrát upozorňováno (v českém prostředí např. S. Ferenčuhová. *Meno, mesto, vec: urbánne plánovanie v sociológii mesta a prípad (post)socialistického Brna*. Brno: Masarykova Univerzita 2011), přesto v recenzované publikaci idea postsocialistického města neodvratně spěje ke své vlastní realizaci – žádný jiný závěr, než že lze hovořit o specifické postsocialistické suburbanizaci, nebylo možné v rámci této knihy učinit. Jinak řečeno – myslím, že zde chybí opora pro předpoklad, že vymezená skupina „postsocialistických měst“ je skutečně homogennější uvnitř než navenek oproti ostatním městům. Možná tomu tak skutečně je, ale v rámci této publikace to ukázáno nebylo.

Confronting Suburbanization sleduje suburbanizační procesy na široké, makrostrukturální úrovni. Snaha hledat hnací síly suburbanizace ale autoři často zavede k tvrzením o mechanismech, které k decentralizaci měst vedou. Tato vysvětlení jsou často prezentována jako holá fakta, avšak málokdy jsou podložena existujícími studiemi. Autoři jednotlivých kapitol tak například nedokládají, že motorem suburbanizace v Sofii byla snaha obcí pozvednout svoji daňovou základnu (s. 181), že obyvatelé Prahy během socialismu byli nuceni potlačovat svou touhu po bydlení v rodinném domě (s. 141) nebo že hlavním faktorem suburbanizace v Lublani byl nárůst cen nemovitostí ve vnitřním městě (s. 80). Tvrzení tohoto typu se často nepřiznane pohybují na ryze spekulativní rovině a nejsou zde transparentně dokladována.

Slabší pozornost věnována rigoróznímu posouzení mechanismů suburbanizace pak vede k tomu, že přestože publikace je k suburbanizaci jednoznačně kritická (ostatně ji „konfrontuje“), mezi řádky se zároveň skrývá předpoklad určité přirozenosti, danosti tohoto jevu. Odstředivé tendence městského osídlení jsou do jisté míry považovány za neměnnou zákonitost,

která je spjata se současným městem. Setkáme se tak zde s předpokladem, že charakteristiky socialistického města, jako bylo centrální plánování či omezené nakládání se soukromým vlastnictvím, suburbanizaci omezovalo, potlačovalo, zabraňovalo jí (viz s. 261–264). Potlačení těchto „přírodních“ tendencí sublimovalo do všeobecné popularity chataření a chalupaření (s. 7) a po pádu komunistických režimů vedlo k náhlému výtrysku touhy po bydlení za městem. Kde se však tato suburbanizační „přirozenost“ bere? Jak jí vysvětlit a nakolik můžeme zcela ignorovat sociální konstruovanost žádoucích forem bydlení a podoby města (srov. např. kapitoly Vackové a Galčanové v citované *Sub Urbs* či P. Bourdieu: *The Social Structures of the Economy*. Cambridge: Polity Press 2005)? Komplikovaně provázaný vztah mezi jednáním aktérů a strukturálními aspekty společenských norem, trhu s bydlením, infrastruktury či politiky zde zůstává zcela stranou pozornosti.

Závěrečná poznámka ke knize se týká způsobu psaní a vyznění jednotlivých kapitol. Nelze se zbavit dojmu, že texty a závěry jsou formulovány z pozice absolutní expertní autority – autoři již vědí, jakou povahu ve zkoumaných městech suburbanizace má, jaké příčiny a důsledky nese a jaké politické řešení by vedlo k řešení negativních dopadů. Není zde žádný prostor pro nová výzkumná pole, pro nedořešené otázky, pro neprozkoumaná či zatím nedoložená vysvětlení a mechanismy. V knize chybí i určité napětí, nelze se totiž zbavit dojmu, že editoři knihy měli poměrně jasnou představu o závěrech již na počátku, že empirický materiál byl pouze doplňkovým detailem, který závěry částečně sytil, ale zásadně nekorigoval.

Z hlediska badatelského úsilí je tak kniha uzavřená. Text neklade otázky, neotevřít nové, neprozkoumané obzory a v tomto smyslu neinspiruje k dalšímu tázání. Před čtenáře se klade uzavřená, jednoznačná perspektiva, která podává poněkud

mentorský výklad toho, jak se věci mají. Tento „expertní“ přístup může být přínosný, pokud chce naplňovat své ambice v oblasti formulace politik, avšak z odborného hlediska vede spíše k čtenářské únavě, zvláště v momentě, kdy bližší ohledání vznáší určité pochyby, nakolik se popisované věci skutečně „vědí“ (viz výše).

Závěrem lze říci, že kniha zůstává na půli cesty – na jednu stranu se zde nemůžeme setkat s barvitými paradigmatickými přístupy, které by zachycovaly suburbanizaci z různých hledisek a v různých kontextech a umožnily tak nahlédnout do různorodých podob tohoto jevu. Na druhou stranu ale vytyčená metodologická standardizace nebyla natolik silná, aby výstupy z jednotlivých případů byly přímo empiricky srovnatelné a komparace přesvědčivé. Nelze než mít pocit, že výsledek je kompromisem, který si z obou cest přináší to horší.

Aby nevznikl mylný dojem – kniha samozřejmě představuje výsledek solidního badatelského úsilí a již ediční řada a nakladatelský kontext zaručuje jasnou úroveň kvality. Zároveň ale vzhledem ke svým mezinárodním ambicím přináší spíše zklamání. *Contesting Suburbanization* nepochybně splní svoji roli a bude se jednat o publikaci, jejíž přítomnost v odkazovém aparátu článku k danému tématu bude nezbytností. Na druhou stranu, pokud hledáte inspiraci pro zapojení se do intelektuálního dobrodružství poznávání povahy a specifik urbánních procesů, poohlédli bych se spíše jinde.

Ondřej Špaček

Hynek Jeřábek: *Slavné sociologické výzkumy (1899–1949)*

Praha, Sociologické nakladatelství (SLON) 2014, 395 s.

Sociologické nakladatelství (SLON) obohatilo na sklonku uplynulého roku nabídku odborných publikací o titul, který systema-